

Öğrenci Stajlarında Yararlanılan Dersler Üzerine Ampirik Bir Değerlendirme: Mersin Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu Örneği

*An Exploratory Study of the Courses Useful in Internship: A Case Study on
Mersin School of Tourism and Hotel Management*

Şule ÇETİN

Mersin Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu

ÖZ

Araştırma Mersin Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu'nun eğitim-öğretim programında yer alan zorunlu staj çalışmalarını kapsamında, öğrencilerin staj süresince çalıştıkları departmanlara ve genel bilgilere (öğrencinin sınıf, cinsiyet, statü ve çalışma süresi ile otelin yıldızı) göre, eğitim-öğretim programındaki derslerden daha çok hangilerinden yararlandıklarını ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulguların eğitim-öğretim programlarının güncellenmesinde ve daha işlevsel hale koyulmasında yol gösterici olması beklenmektedir. Anket tekniğinin kullanıldığı tarama modelindeki bu çalışmada, staj çalışmalarına katılan 2. 3. ve 4. sınıf toplam 115 öğrencinin tümü araştırma kapsamına alınmıştır. Bulguların analizinde sıklık, oran ve ki-kare testinden yararlanılmıştır. Stajyerler, en çok Bilgi İşlem Teknolojileri (%9,29), Resepsiyon-Ön Büro Yönetimi (% 8,53), Yiyecek-İçecek Yönetimi II (%7,16), Yabancı Dil (%6,70), Muhasebe (%6,09), Sosyal Psikoloji (%5,64), Turizm Giriş, Seyahat Acenteliği ve Tur Operatörlüğü ile İşletme Yönetimi (%4,87), Personel Yönetimi ve Pazarlama (%4,26) derslerinden yararlanmışlardır. En az yararlandıkları dersler ise, Türk Vergi Sistemi ve Uygulamaları (%0,15), Fiziksel Planlama ve Turizm Mevzuatı (%0,60) ve Finansman (%1,06) dir. Araştırma sonucunda, öğrencilerin sınıf, statü, çalışılan departman (satın alma ve depo hariç), cinsiyete göre dağılımları ve çalıştıkları otelin yıldızı ile yararlandıkları dersler arasında ($p<0,05$) anlamlı bir ilişki olduğu; staj süresi ile yararlandıkları dersler arasında ise ($p>0,05$) anlamlı bir ilişki bulunmadığı yolunda bulgulara ulaşılmıştır.

Anahtar sözcükler: Turizm ve otelcilik eğitimi, staj, Mersin Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu, Türkiye.

ABSTRACT

This article aims to find out which courses in the curricula of Mersin Tourism and Hotel Management School are most useful to students according to the (departments worked, class, sex, working status, working period and the status of the hotel) in their internship. It is expected that, the findings of the study will be helpful in updating the curricula and making it more functional. A questionnaire has been prepared to gather the information required for the study. 115 students from 2nd, 3rd, and 4th, classes filled out the questionnaire. Data has been analyzed by frequency and chi-square tests. In their internship, the students describe that Computer (9.29 per cent), Reception-Front Office (8.53 per cent), Food-Beverage Management II (7.16 per cent), English (6.70 per cent), Accounting (6.09 per cent), Social Psychology (5.64 per cent), Introduction to Tourism, Travel Agency & Tour Operators, Business Management (4.87 per cent), Personnel Management and Marketing (4.26 per cent) are more useful courses on the curricula. Less useful courses are: Turkish Tax System and Application (0.15 per cent), Physical Planning and Tourism Law (0.60 per cent) and Finance (1.06 per cent). According to the results of the study, the correlation between courses useful and class, status, sex and working department and hotel status are found to be significant and positive at the $p<0.05$ level. No correlation exists between the internship period and the courses useful.

Keywords: Tourism and hospitality education, training, School of Tourism and Hotel Management, Turkey.

GİRİŞ

Bu araştırma, Mersin Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu'nun eğitim-öğretim programında yer alan staj çalışmaları kapsamında, öğrencilerin staj süresince çalıştıkları departmanlara ve genel bilgilere (sınıf, cinsiyet, statü ile otelin yıldızı ve çalışma süresi) göre eğitim-öğretim programındaki derslerden en çok hangilerinden yararlandıklarını ortaya koymak amacıyla yapılmıştır.

Çalışma sonucunda elde edilen bulgulara dayanarak eğitim öğretim programlarını güncellemek

ve daha rasyonel hale getirmek mümkün olacaktır. Konunun bu yöndeki önemine bağlı olarak gerçekleştirilen bu çalışmada, stajyer öğrencilerin bu konudaki görüşlerinin belirlenmesine çalışılmıştır. Araştırma bulgularının, ilgili literatüre katkı sağlamasının yanısıra, aynı düzeydeki diğer turizm işletmeciliği ve otelcilik yüksekokulları için yol gösterici olması beklenmektedir.

Araştırma beş bölüm olarak düzenlenmiştir. İlk bölümde araştırma konusunun dayandığı alan tanımlanmaktadır. İkinci bölümde, yapılan literatür

taraması sonucu elde edilen ve konu ile ilgili önceden yapılmış benzer çalışmalarda elde edilen sonuçlara yer verilmektedir. Üçüncü bölümde, araştırmanın yöntemi, dördüncü ve beşinci bölümlerde ise, araştırma bulguları ve konu ile ilgili tartışmalara yer verilmektedir.

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Farklı düzeylerdeki turizm eğitiminin amacı, turizm sektöründe yer alan hizmetleri sunan kişilerin gerekli donanıma sahip olmalarını sağlamaktır. Lisans düzeyi turizm eğitiminin amacı, turizm sektörü için planlamacı ve araştırmacı elemanlar yetiştirmek yanında sektör içerisinde yer alan konaklama, yeme-içme, ulaştırma vb. işletmelerinde hizmet vermek üzere üst ve orta düzey yönetici adayı yetiştirmektir (Çetin 1999:6). Yönetici adaylarına yönelik eğitim programlarıyla, bu adayların bir işletmede yapılan işlerin gerektirdiği mesleki ve yönetsel bilgi ve becerilerle donatılmış olmaları gerekliliğinin yanı sıra, işletmenin amaçlarını ve hedeflerini belirleme, politika oluşturma, sorumluluk üstlenme; problem çözme; planlama yapabilme, proje geliştirebilme yöntemlerinin öğretilmesi de amaçlanmaktadır. Ayrıca, öğrencilerin son derece hızlı gelişen ileri iletişim teknolojisi ile tanıştırılması ve bu teknolojiyi kullanabilir hale getirilmeleri de her geçen gün daha da önem kazanmaktadır (Kocaoğlu 1995: 117).

Öğrencilerin, sözü edilen donanıma sahip olabilmeleri için akademik eğitim yanında staj uygulama çalışmalarına gereksinimleri vardır. Staj, "kişilere ileride yüklenecekleri görevlere ilişkin çalışma ortamlarını, koşullarını tanımayı, işlerin öğrenimini, bireysel değişikliklere kısa zamanda uyma yetenekleri kazandırmayı ve mesleki sorumluluğu taşımasını öğretmeyi amaçlamaktadır (Sabuncu ve Tokol 2001:319).

Staj çalışmaları ile öğrenciler akademik ortamda elde ettikleri kuramsal ve uygulamalı bilgi ve deneyimleri gerçek ortamlarda, gerçek yaşam deneyimine taşıyabilmekte, uyumlaştırabilme ve sektördeki gelişmelerden haberdar olabilmektedirler. Bu anlamda staj çalışmaları öğrencilerin gerçek dünyayı tanımaları için çok önemli bir olanaktır.

Birçok farklı tanımlanabilen eğitim, "kişilerin buldukları ortamda uyumlu bir biçimde yaşayabilmeleri için gerekli bilgilerin ve davranışların kazanılması" olarak tanımlanabilir. Kişilerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için meslek kazandırıcı eğitime gereksinimleri vardır. Meslek eğitimi, usta-çırak veya babadan-oğula yani geleneksel eğitim yoluyla veya örgün eğitim kapsamında, eğitim kuruluşlarında verilmektedir. Mesleki eğitim, "ferde

iş yaşamındaki belli bir meslek ile ilgili, beceri ve iş alışkanlığı kazandıran ve ferdin yeteneklerini çeşitli yönleri ile geliştiren eğitim sürecidir" (Sezgin 1988: 11). Meslek eğitimi kapsamındaki turizm eğitimi, belli düzeylerdeki kuramsal bilgi, insan ilişkileri ve teknik becerileri kapsar (Lundberg ve Armatas 1980:124). Mesleki turizm eğitimi, "turizm sektörünün ihtiyaç duyduğu kişilere, mesleki yenilikleri, mesleki becerileri kazandırmayı hedefleyen bir eğitim şeklidir" (Hacıoğlu 1992:92).

Turizm Bakanlığı, turizm endüstrisinde çalışanların mesleki eğitime gereksinim duyduklarını dikkate alarak, turizm eğitim politikasının hedeflerini belirlerken, "bireylere turizm sektöründe istihdam edilebilmelerini mümkün kılacak bilgi, beceri ve davranışların kazandırılması, ayrıca direkt veya indirekt turizm personelinin verdikleri hizmetlerin düzeyinin yükseltilmesi için nitelik ve nicelik bakımlarından geliştirilmeleri" gereğine de yer vermiştir (Turizm Bakanlığı 1989:4).

Staj, kuramsal meslek bilgisine sahip kişilerin, aldıkları akademik bilgileri gerçek yaşamda kullanma ve deneme, diğer bir deyişle, edindiği bilgileri yaparak-yaşayarak davranışa dönüştürme deneyimi biçiminde tanımlanabilir. Staj, kişiye ayrıca, iş yaşamına ilişkin sorunları tanıma, onlarla başa çıkma, iş arkadaşları ve üstleri ile iyi iletişim kurabilme, konukları tanıma ve onların neler beklediklerini gözlemlenme ve onlarla nasıl sağlıklı iletişim kurulacağına ilişkin çok değerli bilgiler kazandırır. Kişi kendini daha donanımlı hisseder ve kişinin öz güveni gelişir. Sektöre ait yenilikleri tanıma yanında, mezuniyet sonrası için önemli bir referans elde edilmiş olur. Öğrenci İstihdam Yöneticileri Ulusal Birliği (NASEA) (1985) stajı, "özenle planlanmış ve kontrollü iş deneyimi veya hizmet deneyimi" olarak tanımlamaktadır. Bu süreçte, stajyerin planlanmış özel öğrenme amaçları vardır ve iş deneyimi süresince ne öğrendiğini eylemleriyle yansıtmaktadır (Wisch 1988:18). Deneysel Eğitim ve Stajlar için Ulusal Dernek (NSIEE) (1987) stajları, "öğrenme amaçları ve iş hizmet amaçlarının net bir biçimde tanımlandığı, özenle planlanmış iş ve hizmet deneyimleri" olarak tanımlamıştır (Wisch 1988:19).

Günümüzde birçok yayında öğrenci stajlarına ilişkin farklı görüşler yer almaktadır. Bu yayınlar stajın önemi, eğitimcilerin öğrencilerden gerçek iş yaşamında deneyim edinmelerini istemeleri, endüstrinin öğrenci stajları hakkında neler düşündükleri ve gençlerin yaz tatillerinde sektör çalışmalarından neler bekledikleriyle ilgilidir. Staj, "öğrenciler için kıymetli bir deneyim ve öğrenme aracı olduğu kadar, turizm eğitim programları için de her zaman

kinden daha çok önem verilen eğitimin ayrılmaz bir parçasıdır" (Van Hoof 2000:6). Türkiye'de, her düzeydeki turizm eğitiminde olduğu gibi, lisans düzeyi eğitim programlarında staj, eğitim kuruluşlarına göre değişen sürelerde yapılırsa da, eğitimin zorunlu bir parçası ve mezuniyet için gerekli bir araçtır. MacHatton ve Owns (1995); Breiter (1991), ağırlama endüstrisi, eğitimciler ve öğrenciler açısından stajın öğrencinin gelecek başarısı için gerekli olduğu ve bu tür eğitimin yalnızca akademik alanda elde edilemeyeceği konusunda hem fikirdirler (Van Hoof 2000:6). Roush, Dikson ve Le Bruto'ya (1996) göre staj, öğrencilere gerçek yaşam deneyimi kazandırma, bu alanın kendileri için uygun olup olmadığı konusunda bilgi edinme ve özgeçmişlerine eklenecek bir referans yanında ayrıca, kariyer değerlendirmesini yükseltmek amacıyla endüstri hakkında değerlendirme yapma olanağı, alt düzeyde çalışanlara karşı duyarlılık kazanma ve teori ile pratik arasındaki boşluğu doldurma gibi kazanımlar sağlar (Van Hoof 2000:6; Kuşluvan vd. 2003:143). Petrillose ve Montgomery'e (1997) göre staj, öğrencilere sınıf dışında ilk elden bilginin uygulanmasına ilişkin olarak etkinlikler ve fonksiyonlara ilişkin deneyimlerde bulunmaları için çevre ve olanak sağlamaktadır. Breiter'e (1993) göre staj, öğrencilerin kişilerle ilişki kurma becerilerini geliştirmelerini, aynı zamanda misafirlerle ilgili sorunları çözebilmeleri için, ilişki yönetim becerilerini kazanmalarına ve hatta onlar için daimi statüde iş olanağı sağlayabilir. Staja ilişkin öğrenci beklentileri de zaman içinde değişiklik göstermiştir. 1980'li yıllarda Hitle ve Belliz'e (1986) göre, öğrenciler stajı, sınıfta alınan kuramsal bilgilerin gerçek yaşam deneyimine dönüşmesi biçiminde algılayarak, 1990'lı yıllarda Cannon ve Arbnold'un (1998) belirttikleri gibi, stajı eğitimleri için zorunlu bir araç olmaktan çok, işgücü pazarında yeni bir iş için rekabet avantajı kazandırdığını düşünmektedirler (Van Hoof 2000:7). Turizm eğitimi her ne kadar sınıfta alınsa da bu endüstri için iş deneyimi değerli ve önemlidir. Downey ve DeVeau (1988) eğitimcilerin, ağırlama endüstrisinin stajyerleri "çalışan" olarak gördüklerini ve daha uzun süre staj yapmaları gerektiğini düşünmektedirler (Van Hoof 2000:7). Bu konuda öğrencilerin de aynı şekilde düşündüklerini ortaya koyan araştırma bulguları vardır (Kuşluvan 2003:143). Staj, özellikle eleman azlığı zamanlarında işletmeler için alternatif bir çalışan kaynağı sağlamaktadır. Brieter, Cargill ve Fried-Kline (1995), öğrencilerin mesleki bilgilere sahip olmaları nedeniyle rutin işleri hemen kavradıklarını ve otelle ilgili diğer işlerin gerektirdiğinden daha çoğunu yapabildiklerini ileri

sürmektedirler. İşyeri yetkilileri stajın, işyerlerine gelecekte personel alımı için deneme olanağı verdiğini ve iş deneyimine sahip öğrencilerin bu deneyimlerinin sağladığı katkı ile akademik eğitimlerindeki boşlukları da doldurmuş olacaklarından iş için başvuru yaparlarken riskten uzak olacaklarını düşünmektedirler. Petrillose ve Montgomery' nin (1997) belirttikleri gibi, "çoğu iş verenler, işyeri deneyimi bulunan kişilerin iş yeri deneyimi bulunmayanlara göre iş bulma olanaklarının daha yüksek olduğu düşüncesini taşımaktadırlar" (Van Hoof 2000: 7). Eğitimcilerin stajdan ne beklediklerine gelince, öğrenciler artan bir biçimde, iş deneyimine sahip oldukları zaman yalnızca akademik eğitime sahip olanlara göre iş gücü pazarında daha çok tercih edildiklerini bilmektedirler. İş gücü pazarı, işe eleman alma sürecinde gerçek iş deneyimine sahip olanlara büyük önem vermektedir. Eğitimciler ise, hala stajı akademik eğitimin tamamlayıcı bir parçası olarak görmekte ve staj eğitim programlarında bu amaçla yer almaktadır (Küçüktopuzlu 2002:340). Stajın süresi hakkında ise farklı düşünceler vardır. Petrillose ve Montgomery (1997) eğitimcilerin, mezuniyetten sonra öğrencilerin iş bulma olanağı konusunda, gerçek yaşam deneyiminin, bir köprü görevi üstlendiğini kabul etmektedirler (Van Hoof 2000: 7).

Günümüzde öğrencilerin gittikçe çoğalan bir bölümü, kariyer gelişiminde önemli gördükleri için yurt dışında iş deneyimi kazanmak istemektedirler. Bu amaçla birçok kuruluş hizmet vermektedir. Bunlardan bir tanesi de Uluslararası Öğrenci Değişim Programları'dır.

Türkiye'deki stajlarla ilgili olarak yapılan en son düzenlemeler (MEB-YÖK) yasa tasarısında yer almaktadır. Bu kapsamda, mesleki ve teknik eğitim bölgeleri içinde yer alan meslek yüksekokulu öğrencilerinin yurt içi ve yurt dışındaki işyerlerinde yapacakları eğitim, uygulama ve stajlarla ilgili faaliyet ve esasları düzenleyen yönetmeliğin ilk maddesinde stajın amacı, "mesleki ve teknik eğitim bölgeleri içindeki meslek yüksekokullarında öğrenim gören öğrencilerin öğrenim süreleri içinde kazandıkları teorik bilgi ve deneyimlerini pekiştirmek, laboratuvar ve atölye uygulamalarında edindikleri beceri ve deneyimlerini geliştirmek, görev yapacakları iş yerlerindeki sorumluluklarını, ilişkileri, organizasyon ve üretim sürecini ve yeni teknolojileri tanımlarını sağlamak" biçiminde tanımlanmaktadır (<http://mevzuatmeb.gov.tr/html/157.html>).

İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Turizm Bankası (1984) "Turizm ve Otelcilik Eğitimi" konulu araştırmasında, turizm eğitimi gören

gençlerin, çalışma yaşamına atıldıkları zaman işle ilgili: işe ilk girişte bocalama, adaptasyon zorlukları, serviste misafirlere mönü ile ilgili yardımda bulunamama, konuklarla ilişkilerinde yetersizlik gibi eksiklikleri bulunduğu ortaya koymuştur.

Saruhan (1986), yaptığı çalışmada, turizm eğitimi gören kişilerin, turistik işletmelerde çalışmaya başladıkları zaman, uygulama becerisi eksikliği, yabancı dil bilgisinin yetersizliği ve konuklarla ilişki kurmada güçlük yaşadıkları gibi bazı eksiklikleri bulunduğunu saptamıştır.

Çetin'in (1985,1987) öğrenci stajlarını değerlendirme amacıyla yaptığı iki araştırma, turizm eğitimi gören kişilerin staj dönemlerinde ve mezuniyet sonrası turizm sektörü kapsamındaki işletmelerde çalışmaya başladıkları zaman, bazı sorunlarla karşılaştıklarını göstermektedir. Bu araştırmalarda belirlenen en önemli güçlükler şunlardır: Öğrenciler/mezunlar kuramsal bilgi noksanlığından çok konuklarla ilişki kurma ve iş arkadaşları ile uyumlu çalışma alışkanlığı geliştirmede güçlük çekmektedirler. Ayrıca, öğrencilerin ekip çalışmasında zorlandıkları, uygulama becerilerinin ve yabancı dil bilgilerinin yeterli düzeyde bulunmadığı ve işe adaptasyonlarının zaman aldığı saptanmıştır.

Çetin (1990) eğitim programı kapsamında yer alan staj çalışmalarında var olan sorunların belirlenmesi ve bu sorunların ortadan kaldırılabilmesi için, olası çözüm önerileri getirmek amacıyla anket tekniği kullanarak bir araştırma yapmıştır. Bulgular, araştırmaya katılanların yarısından çoğunun tatil merkezi ve kent içi otellerde en çok ön büro, restoran ve bar bölümlerinde, bölüm çalışanı ve geçici personel konumunda çalıştıklarını, yarısından çoğunun daha önceki yıllarda benzer bölümlerde staj yaptıklarını, çoğunun kısmen de olsa bilgi açığı (teknik bilgi, beceri geliştirme, araç-gereç kullanma, vb.) ve yabancı dil konularında yetersizlikleri bulunduğunu, yararlanılan derslerle işletmenin türü, çalışılan departman ile öğrencinin sınıfı arasında bir paralellik bulunduğunu, çalışma koşullarının kötülüğü olduğu, uygulama becerisi eksikliğini, yöneticilerden kaynaklanan bazı sorunlar olduğu ve iş tanımlarının yapılmadığını göstermiştir. Öğrenciler en çok sektörü tanıma, iş arkadaşları ile uyumlu çalışma, ve tatil yapma şansı buldukları için stajdan memnun kaldıkları ve öğrencilerin yarısından çoğunun stajın eğitim-öğretimi bütünlüğünü düşündükleri saptanmıştır. Öğrenciler, staj yerinin okul yetkilileri tarafından belirlenmesi, stajın kontrolü, stajyerlerin hak ve sorumluluklarının belirlenmesi gibi önerilerde bulunmuşlardır.

Akoğlan ve Okumuş (1991) lisans düzeyinde turizm ve otel işletmeciliği eğitimi veren okulların staj

sorunlarını öğrenciler ve işletmeciler açısından ayrı ayrı belirlemek üzere, Nevşehir Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu Staj Komisyonu'nca toplam 24 otel yöneticisi ve 2., 3. ve 4. sınıflardan toplam 176 öğrencinin katılımı ile bir araştırma gerçekleştirilmişlerdir. Araştırma sonucunda, öğrencilerin stajdan beklentilerinin para kazanmak, tatil yapmak ve bir formaliteyi yerine getirmek olduğunu göstermiş; öğrencilerin stajı eğitimin devamı olarak algılamadıkları görülmüştür. Yine aynı çalışmada, işletme yöneticilerinin stajyer öğrencilere ucuz işgücü olarak baktıkları ve onların yetiştirilmesinde tüm görevin okula ait olduğunu kabul ettikleri, staj süresinin gerek öğrenciler, gerekse işletmeler tarafından yetersiz bulunduğu yolunda bulgulara ulaşılmıştır.

Çetin (1994), benzer amaçla ve aynı yöntemle yaptığı başka bir çalışmada, öğrencilerin çoğu üç ve beş yıldızlı tatil merkezi ve kent içi otellerinde ön büro-resepsiyon, bar ve restoran bölümlerinde geçici personel veya stajyer konumlarında ve çoğunun bölüm çalışanı statüsünde çalıştıklarını, çoğuna özel staj programı uygulanmadığını, yarısından çoğunun geçen yıllarda olduğu gibi yine, ön büro, restoran, bar ve kat birimlerinde çalıştıklarını, öğrencilerin çoğunun staj süresini yeterli bulduğunu, bilgi açığı (uygulama becerisi, teknik bilgi, vb.) sorunu yaşadıklarını, en çok yabancı dil, Resepsiyon-Ön Büro, Restoran ve Servis Yönetimi, Kat Hizmetleri Yönetimi, Muhasebe, Sosyal Psikoloji, vb. derslerden yararlandıklarını, staj süresince çalışma koşulları, parasal sorunlar, işverenle uyumlu çalışma, uygulama becerisi eksikliği vb. konularında güçlüklerle karşılaştıklarını, en çok sektörü tanıma, iş arkadaşları ile uyumlu çalışma ve tatil yapma olanağı yönleri ile stajdan memnun kaldıklarını ve stajdan tamamen veya kısmen yararlandıklarını; öğrencilerin stajın kontrolü, staj yerinin okulca belirlenmesi, yurt dışı staj olanaklarının sağlanması gibi önerilerde bulduklarını belirlenmiştir.

Atalay (1996) staj çalışmalarına katılan öğrencilerin stajın yararlarına ilişkin değerlendirmelerini alarak stajda karşılaşılan sorunlara ışık tutmak, turizm endüstrisi arasında işbirliği yollarını açmak ve gerekli ortamı yaratmak amacıyla, 1995 yılında Türkiye'de Antalya, Ege, Marmara Bölgeleri ile Ankara ve Nevşehir yörelerindeki konaklama işletmelerinde staj yapan yüz öğrenci üzerinde anket kullanılarak yüz yüze görüşme yöntemi ile bir araştırma yapılmıştır. Sonuçta, öğrencilerin büyük çoğunluğunun stajın yararına inandığı, stajın iş bulma ve sektörü tanıma konularında yararlı olduğu ancak, stajın daha verimli ortamda yapılabilmesi için okulun ve sektörün atması gereken bazı adımlar bulunduğu

inancını taşıdıkları görülmüştür. Gelecekte öğrencilere sektörü sevdirmek, onları ucuz işgücü olarak görülmekten uzaklaştırmak ve öğrencileri yetiştirmek gibi sorumlulukların endüstri yetkililerine yüklenmesi gereği ortaya konmuştur. Bu amaçla rotasyon, oryantasyon, staj süresince eğitim ve motivasyon gibi konular, sektörden başlıca beklentilerdir.

Çakır (1998), Türkiye'deki lisans düzeyinde turizm ve otel işletmeciliği yüksekokullarından 150 öğrenci üzerinde staj sonrası öğrenci görüşlerine yönelik bir araştırma yapmıştır. Öğrenciler sektörü tanıma, iş deneyimi ve becerileri yönünden staj çalışmalarından memnun kalmışlardır. Olumsuz buldukları hususlar ise, okulda alınan kuramsal bilgi ve becerileri yaşama geçirememesi, staj süresince yeterince yönlendirilme yapılmamasıdır. Öğrencilerin büyük çoğunluğu, iş sahiplerince ucuz iş gücü olarak görüldüklerini, düşük ücret, uygun olmayan konaklama koşulları, düşük kaliteli yiyecekler, otelin hizmetlerinden yeterince yararlanamama, öğrencileri bağlayan katı kurallar, kötü ulaşım hizmetleri, uzun çalışma saatleri, adil olmayan insan kaynakları uygulamaları, sigortasız çalıştırma, yetkilendirmenin yokluğu ve cinsel taciz konularında sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Kozak (1999), Anadolu Üniversitesi Meslek Yüksekokulu Turizm ve Otelcilik Programı kapsamında öğrencilerin stajlarla ilgili algılarını belirlemeye çalışmıştır. Sonuçta, öğrencilerin sektörü tanıma, gerçek yaşam deneyimi edinme, kuramsal bilgileri uygulamaya aktarabilme ve diğer kişilerle birlikte olma yönleri ile stajdan memnun kaldıklarını; iş koşullarının iyi olması, diğer çalışanlarla uyum sağlama, mesleği sevmesi ve yükselme için fırsat bulma yönleri ile stajı olumlu bulmuşlardır. Çalışanlar arasındaki ilişkiler, çalışma saatleri, ücret ve süpervizörler tarafından kendilerine yeterli zamanın ayrılmadığı ve yeterli eğitimin verilmediği konularında ise, stajdan yakınmışlardır.

Küçüktopuzlu (2002) anket tekniği kullanarak 15 Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu mezunu müdür ile öğrenci stajlarına ilişkin yaptığı araştırmanın sonucunda, staj sürelerinin eğitim kuruluşlarına göre farklılık gösterdiği, staj evraklarının farklı format ve biçimde olduğu, evrak dolduranlar için sorun yarattığı ve bu nedenle tek tip staj dosyası hazırlanmasının gerekliliği; staj denetimlerinin eleman azlığı, mali kaynak yetersizliği ve geniş coğrafya nedenleriyle güçlüklerle yapılabildiği ve çoğu yüksekokullar tarafından hiç denetleme yapılamadığı, yurtdışı staj belgelerinde eksiklikler bulunduğu, bu nedenle uygun yabancı dilde ortak bir staj belgesi hazırlanması gereği ortaya konmak-

tadır. Tüm yöneticiler stajın eğitimi bütünlüğü düşüncesindedirler. Staj çalışmaları süresince işyeri, okul yönetimi ve öğrencilerden kaynaklanan başlıca sorunlar belirlenmiştir. Sonuçta, tüm yüksek okullarda staj süresinde denklik sağlama, staj evraklarında benzerlik kazandırma, stajın denetlenmesi amacıyla işbirliği, yurtdışı stajları için yabancı dilde evrakların hazırlanması, stajın gerekli olduğu ancak, okul-sektör-öğrenci yönleri ile sorunlar yaşandığı ve yüksekokullar arası işbirliği ve koordinasyon sağlanarak sorunlara birlikte çözüm bulunabileceği önerilmiştir.

Gökdeniz ve diğerleri (2002) turizm sektöründe ki konaklama işletmelerinin ve lisans düzeyinde turizm eğitimi alan öğrencilerin stajdan beklentileri ve bu bağlamda yaşanan sorunlara çözüm önerileri geliştirmek amacıyla bir araştırma yapmışlardır. Araştırma, Antalya yöresinden 4 ve 5 yıldızlı 50 otel yöneticisi ile 80 Balıkesir Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu öğrencileri üzerinde anket yöntemi ve yüz yüze görüşme şeklinde gerçekleştirilmiştir. Sonuçta, stajyerlerin ucuz iş gücü olarak görüldükleri, rotasyona tabi tutulmadıkları, ücret, sigorta vb. konularında sorunlar yaşandığı, stajda öğrencilerin yabancı dil konusunda eksiklikleri bulunduğu, kontrollerin yapılamadığı, sektöre güvenin azaldığı, öğrencilere "yönetim" stajı yaptırılması gereği, öğrenci staj dosyalarının daha anlaşılır, sade ve kolay doldurulabilecek biçimde hazırlanması gerektiği gibi sorunlar bulunduğu ve bu sorunların okul-sektör işbirliği çerçevesinde kalıcı çözümler bulunarak çözümlenebileceği belirtilmiştir.

Yüksel ve diğerleri (2002) tarafından tanıma ve uygulama stajını tamamlayan stajyer yönetici adaylarına yönelik, adayların sektörde çalışmaktan beklentileri ve sektörün bu beklentileri karşılamakta gösterdiği performans incelenmiştir. Serbest-yanıt tekniğinin kullanıldığı çalışmada, 112 yönetici aday ile görüşülmüş, sektörde çalışmaya yönelik en önemli beş beklenti ve sektörün bu beklentilerin ne ölçüde karşıladığı değerlendirilmiştir. Sonuçta, yönetici adaylarının tanıma ve uygulama amaçlı stajlarında en çok adil ücret, kariyer gelişimine yönelik fırsatlar, anlayışlı ve profesyonel yönetim ile kişisel gelişim ve sosyal etkileşim konularına önem verdikleri saptanmış, bu konularda sektörün gösterdiği performansın beklentilerin gerisinde kaldığı belirlenmiştir.

Kuşluyan (1999), yaptığı çalışmada Türkiye'de turizm ve ağırlama yönetimi programlarında yer alan öğrenci staj çalışmalarında karşılaşılan başlıca problemleri şu şekilde özetlemiştir: Stajın yasal bir çerçevesinin bulunmadığı; eğitim programlarında stajın süresinin farklı olduğu; prensipleri ve uygu-

lamalara ilişkin birlikteliğin bulunmadığı; verilen dersler kuramsal ağırlıklı olmasından dolayı öğrencilerin stajda güçlüklerle karşılaştıkları; kaynak ve personel yetersizliği gibi nedenlerle öğrenci stajlarının kontrol edilemediği; stajları organize eden bir kuruluş bulunmadığı için öğrencilerin staj yeri bulmada güçlük çektikleri; yasal çerçevenin olmaması nedeniyle veya okul-işyeri arasında herhangi bir anlaşma bulunmadığından herhangi bir anlaşmazlık durumunda öğrencilerin haklarının belirlenmemiş olması ve korunamaması; sektörün öğrencileri ucuz veya bedava çalışan iş gücü olarak görmesi; staj süresinin kısa oluşu, öğrenciler için olumsuz çalışma koşulları, düşük ücret veya hiç ücret verilmemesi ve ücretsiz ek çalışma saatleri; ağır iş yükü, öğrencilerin staj süresince giriş düzeyinde geçici-ve ucuz işgücü muamelesi görmesi; staj süresince çok az veya hiç eğitim verilmemesi; departman veya iş değişimi olmaması; öğrenci stajlarından sorumlu bir kimsenin bulunmaması; öğrencilerin beceri ve yeteneklerinin altında veya üstündeki işlerde çalıştırılmaları; diğer personelin öğrencileri küçümsemesi ve okullu-alaylı çatışması; yöneticilerin de eğitilmiş eleman ile diğer çalışanlar arasında bir fark görmemesi.

Kuşluvan ve diğerleri (2003), Erciyes Üniversitesi Nevşehir Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu öğrencilerinin bir bölümünün staja ilişkin algılamaları, istihdama ilişkin tatminsizlik düzeyleri ile sektördeki çalışmaların öğrencilerin gelecek planlaması üzerindeki etkisini araştırmak üzere anket tekniği kullanılarak 89 öğrenci üzerinde bir çalışma yapmışlardır. Sonuçta, öğrencilerin işin niteliği, çalışma koşulları, ücret ve diğer yan faydalar ile staj süresince verilen eğitimden memnun kalmadıkları ortaya konmuştur. Dahası, öğrenciler stajdan bekledikleri yarar ve değer kaybettiğini düşünmektedirler. Öğrencilerin endüstrideki çalışmaları süresince tatminsizlikleri ve sektörü tanımanın sağladığı bilinçlenme nedenleriyle, gelecekteki olası iş beklentileri üzerinde olumsuz etkilendikleri saptanmıştır. Staj çalışmalarındaki yetersizliklerin iyileştirilmesi amacıyla konunun taraflarına yapıcı öneriler getirilmiştir.

Barron ve Maxwell (1993), İskoçya'da yüksek turizm eğitimi veren yedi okuldaki 482 öğrenciyi kapsayan ve staj sonrasında, öğrencilerin bu sürece ilişkin görüşlerini almak amacıyla yaptıkları araştırmanın bulguları; staj çalışmalarına katılmış öğrencilerin yeni öğrencilere göre, sektöre karşı olumsuz imaja sahip olduklarını göstermiştir. Daha detaylı bakıldığında; staj çalışmalarına katılan öğrencilerin çoğu, endüstrideki katıksız bağlılık isteyen kötü işveren, çalışanlara kötü muamele edilmesi, parasal

olmayan ödülleri aşan çabaları, sektör çalışanlarına çok az veya hiç eğitimin verilmemesi ve karlılığın ön planda tutulması gibi nedenlerle sektörde çalışmaya olumlu bakmadıkları görülmektedir.

Callan (1997), Manchester Metropolitan Üniversitesi'nin Uluslararası Otel Yönetimi Programı öğrencilerinin staj deneyimi, operasyon ve stajın kazanımları hakkındaki tepkilerine ilişkin görüşlerini almak üzere, İngiltere ve Avrupa'da stajını tamamlayan 53 öğrenci üzerinde bir araştırma yapmıştır. Bulgular; öğrencilerin büyük çoğunluğuna detaylı staj programı uygulanmadığını ortaya koymuştur. Öğrenciler stajın dil bilgilerini geliştirme, diğerleriyle çalışma becerisi, bireysel inisiyatif kullanma, konuklarla etkileşim, kendine güven, farklı kültürleri tanıma ve ön büro işlemleri gibi konularda stajın yararını belirli ölçüde görmüşlerdir. Yine de öğrenciler işle ilgili sorumluluk alma ve uygulama şansını bulamadıklarından yakınmışlardır. Öğrencilerin üçte ikisi iş çevresi ve koşulları ile sektörün gerçek yönü hakkında biraz bilgi sahibi olduklarını belirtmişlerdir. Staj deneyimlerinin gelecek kariyer planlaması üzerindeki etkilerine gelince, hiçbir öğrenci turizm ve ağırlama endüstrisinden hemen ayrılma isteği göstermemekle birlikte, Callan öğrencilerin yaklaşık üçte birinin, stajın sonunda seçilen kariyer konusunda daha az coşkulu olduklarını bulmuştur.

Barron (1999), Avustralya Queensland Üniversitesi'nin ağırlama yönetimi öğrencilerinin endüstrideki staj dönemlerine ilişkin görüşlerini incelemiştir. Öğrencilerin staj döneminden genelde fayda sağladıklarını ve çoğunun derslerde elde ettikleri bilgi, beceri ve tutumları uygulama şansını buldukları için memnun kaldıklarını belirtmiştir. Stajın gerçekleri ile öğrencilerin beklentileri arasında bir tutarlılık bulunduğu için öğrencilerin çoğu staj deneyiminden memnun kalmışlardır. Ancak, öğrencilerin gerek aldıkları eğitimden ve gerekse çalışma yaşamlarından memnun olmadıkları ortaya çıkarılmıştır. Staj dönemini genelde iyi olarak niteleyen öğrenciler, iş arkadaşları, iş ortamının olumlu atmosferi ve yönetimden memnun kalmışlar ancak, işe başlamaları ve staj süresince aldıkları eğitimin türü ve kalitesinden tatmin olmamışlardır. Staj sonrasında öğrenciler, gösterilen çabanın tam olarak ödüllendirilmediğini, standartlarda düşme eğilimi olduğunu ve bu endüstride çalışmanın çok da şahane bir şey olmadığını düşünmeye başlamışlardır. Staj döneminden sonra öğrenciler sektörde çalışma yaşamını farklı değerlendirmişler ve stajdan sonra sektördeki iş yaşamının stresli olduğunu ve uzun çalışma saatleri nedeniyle baskı hissettiklerini, karşılaştırmalı olarak ücretin düşük ve personel devir hızının yüksek

olduğunu belirtmişlerdir. Sektörde deneyim sahibi öğrencilerin yaklaşık yarısı, sektörde tam zamanlı olarak çalışmak istemediklerini belirtmişlerdir.

Chan ve diğerleri (2000), turizm endüstrisine katılmayan yüksek orandaki mezun sayısının, "gelecekte sektörde kariyer sahibi olma hususundaki beklentiler ve algılamalar arasındaki boşluk nedeniyle" sektöre katılmadıkları varsayımından hareketle, Asya çerçevesinde durumu irdelemek amacıyla, Hong Kong Politeknik Üniversitesi Otel ve Yiyecek Üretimi Yönetimi Yönetim Yüksekokulu, Zhongshan Üniversitesi, Guangzhou ve Shanghai Turizm Enstitüleri tüm son sınıf öğrencileri üzerinde bir doğrulama araştırması yapmışlardır. Sonuçta, ileri sürülen sav, araştırma bulguları ile doğrulanmıştır.

Leslie (1999), İngiltere'de turizm ve ağırlama yönetimi programı bulunan 9 üniversitenin öğrenci stajlarını, staj süresi sonunda öğrencilerin bu yönlü görüşlerini, görüşme yöntemi ile araştırmıştır. Araştırma sonucunda, stajın potansiyel yararlarının öğrenciler tarafından tam olarak anlaşıldığı ve öğrencilerin stajdan beklentileri ile ders kapsamlarının birbirini bütünlendiği görülmüştür. Öğrenciler, stajın amacının net bir biçimde belirlenmediğini, işe adaptasyon ve iş dönemindeki eğitim programı ve eğitiminin ihmal edildiğini ayrıca, supervisor ve yönetim deneyimi kazanmak için olanakların sınırlı ve stajın derslerden kopuk bir modül olarak ele alındığını belirtmişlerdir.

Leslie ve Richardson (2000), İngiltere'de 9 lisans düzeyinde turizm ve ağırlama yönetimi programına devam eden ve staj yapmış yüzaltı öğrencinin, stajlarının organizasyonu ve yönetimi ile deneysel öğrenme hususlarındaki algılama ve tutumlarına ilişkin bir araştırma yapmışlardır. Başlıca önemli bulgular arasında, öğrencilerin ön büro, operasyonlar, müşteri hizmetleri, araştırma, satış ve pazarlama, güvenlik, prosedürler ve finans konularında bazı deneyimler kazanmış olmalarıdır. Öğrencilerin yaklaşık yarısı stajda alınan eğitimin kalitesini yeterli veya az olarak değerlendirmişlerdir. Öğrencilerin çoğu staj süresince örgütsel beceri, iletişim teknolojisini kullanabilme yeteneği, sözel iletişim ve rapor yazma konularında beceri geliştirdiklerini belirtmişlerdir. Buna karşılık öğrencilerin çoğu yönetici ve supervisor deneyimi kazanma fırsatlarının sınırlı olduğunu belirtmişlerdir. Staj yapan öğrencilerin yarısı, staja ilişkin olarak belirli amaçlar belirlemişler, yarıdan biraz çoğu işe ısınma deneyimi yaşamışlar ve üçte birine hiçbir özel staj eğitim programı uygulanmamıştır. Sonuç olarak, stajın genel anlamda tüm yararlarının gerçekleşmediği ve öğrencilerin kazanmayı umdukları deneyimleri elde edemedikleri görülmüştür. Araştırmacılar, bu

tür endüstride staja ilişkin olumsuz deneyimlerin öğrencilerin meslek seçimlerinde, turizm ve ağırlama endüstrisi dışındaki işlere yönelmelerine yol açabileceğini vurgulamışlardır.

Christou (1999), Yunanistan'da farklı düzeylerde turizm eğitimi almış ve son üç yıl içinde mezun olmuş 83 kişi ile yüz yüze görüşerek, bu mezunların staj dönemine ilişkin değerlendirmelerini içeren bir araştırma yapmıştır. Araştırma bulguları, öğrencilerin stajı okulda kazandıkları bilgi ve becerileri gerçek hayatta uygulamak için etkin bir yol olarak gördüklerini ve kariyer planı için sektörü tanıma olanağı bulduklarını, gerçek çalışma ortamında değerli deneyim kazandıklarını ve otel ve catering işletmelerinde uygulama becerilerini büyük ölçüde iyileştirdiğini ileri sürdükleridir. Ayrıca, zaman yönetimi, disiplin, örgütsel beceriler ve takım çalışması becerilerini de geliştirme olanağı bulmaktadırlar. Öğrencilerin staj dönemine ilişkin eleştirileri ise, çalışma koşulları, yetkilendirme olmaması, yönetim becerilerinin geliştirilememesi ve özellikle sezonluk otellerde çalışma koşullarının tatminkar olmadığıdır. Başlıca tatmin olunmayan hususlar: düşük ücret, uzun çalışma saatleri, ucuz iş gücü veya yük olarak görülme, terfi ve kariyer gelişiminde ayrımcılık. Mezunların çoğu, işe girdikten itibaren giriş düzeyinde kaldıkları ve yönetim ve işletme konularındaki becerilerini geliştirme, pazarlama, insan kaynakları yönetimi ve örgüt teorisine ilişkin alanlarda bilgi ve becerileri uygulamaya dökme şansı bulamadıklarını, hatta yetersiz çalışma koşulları ve yönetim eğitiminin verilmemesi nedeniyle, turizm endüstrisinde iş olanağı için motivasyonlarının düştüğünü belirtmişlerdir.

Staj konusu üzerinde yapılan araştırmalar, amaç ve konuları itibarıyla aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 1'de görüldüğü gibi, staj konusunda yapılan araştırmalar, daha çok stajın stajyerler tarafından nasıl algılandığı, stajdan elde edilen kazanımlar, stajda karşılaşılan sorunlar ve stajın kariyer planlaması üzerindeki etkilerini içermektedir. Öğrencilerin eğitim-öğretim süresince aldıkları kuramsal ve uygulamalı derslerden stajları süresince yararlanıp yararlanmadıklarını gösteren çok az çalışma mevcuttur. Özellikle stajyerlerin çalıştıkları departmanlar ile okuldan aldıkları teorik ve uygulamalı derslerden ne derecede yararlandıklarını gösteren araştırmalar sınırlı sayıdadır. Araştırma, söz konusu boşluğu doldurmak amacıyla yapılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular ışığında eğitim-öğretim programlarını güncellemek ve daha işlevsel hale koymak mümkün olabilecektir.

Tablo 1. Staj Konusunda yapılan araştırmalar

Amaç	Konu	Araştırmacılar
Stajdan Elde Edilen Kazanımlar	Sektörü Tanıma	Çetin (1994), Atalay (1996), Callan (1997), Kozak (1999), Christou (1999).
	Stajdan Genelde Yararlanma	Çetin (1990, 1994), Atalay (1996), Çakır (1998), Christou (1999), Barron (1999), Leslie ve Richardson (2000), Küçüktopuzlu (2002).
	Derslerle uyumlu departmanda çalışma	Çetin (1990, 1994), Leslie (1999), Callan (1997) Leslie ve Richardson (2000).
Stajda Karşılaşılan Güçlükler	İşe Adaptasyon güçlüğü	Turizm Bakanlığı (1984), Çetin (1985,1987), Çakır (1998), Leslie (1999).
	İlişki kurmada yetersizlik	Turizm Bakanlığı (1984), Çetin (1985,1987), Saruhan (1986).
	Uygulama becerisi eksikliği	Çetin (1985,1987,1990,1994), Saruhan (1986).
	Yabancı dil bilgisinin eksikliği	Çetin (1985,1987,1990), Saruhan (1986), Gökdeniz ve diğerleri (2002).
	Stajyeri ucuz işgücü olarak görme	Akoğlan ve Okumuş (1991), Atalay (1996), Çakır (1998), Gökdeniz ve diğerleri (2002), Christou (1999), Kuşlivan (1999).
	Parasal sorunlar	Çetin (1994), Çakır (1998), Gökdeniz ve diğ. (2002), Yüksel ve diğerleri (2002), Kuşlivan (2003).
	Uzun ve ek çalışma saatleri	Çakır (1998), Kuşlivan (1999,2003), Kozak (1999), Christou (1999), Barron (1999).
	Uygun olmayan işler	Barron ve Maxwell (1993), Callan (1997), Christou (1999), Kozak (1999), Yüksel ve diğ. (2002), Gökdeniz ve diğerleri (2002).
	Stajda verilen eğitimin yetersizliği	Akoğlan ve Okumuş (1991), Barron ve Maxwell (1993), Atalay (1996),Callan (1997), Leslie (1999), Barron (1999), Yüksel ve diğ. (2002), Gökdeniz ve diğ. (2002), Kuşlivan (1999,2003), Kozak (1999).
	Sektörde kariyer sahibi olmak istememe	Barron ve Maxwell (1993), Callan (1997), Barron (1999), Christou (1999), Chan ve diğ. (2000), Leslie ve Richardson (2000), Kuşlivan ve diğerleri (2003).
	Yönetici/supervizör eğitimi yetersiz	Leslie (1999), Christou (1999), Leslie ve Richardson (2000).
	Stajdan genelde yararlanamama	Akoğlan ve Okumuş (1991), Leslie (1999), Christou (1999), Leslie ve Richardson (2000).

YÖNTEM

Araştırma tarama modelinde bir çalışmadır. Bu yöntemle elde edilen bulgular, varolan sorunların çözüme ulaştırılabilmesinde araştırmacıya kolaylıklar sağlamaktadır (Kaptan 1977:129). Bu modelin, bu tür araştırmaların yürütülmesinde etkili olduğu kabul edildiğinden (Ary, Jacobs ve Razavieh 1979:174-175; Karasar 1984:192; Tokol 1989:51; Arseven 1993:110-111) bu çalışmada esas alınmıştır.

Öğrencilerin, staj süresince eğitim-öğretim programında yer alan derslerden daha çok hangilerinden yararlandıklarını ve yine bu derslerin sınıf, cinsiyet, çalışma statüsü, departman, otelin yıldızı ve staj süresi değişkenlerine göre bir farklılık gösterip göstermediği test edilecektir. Buradan elde edilecek bulgular, eğitim-öğretim programının daha işlevsel ve güncel hale getirilebilmesinde yol gösterici olması açısından önemlidir. Söz konusu verilerin sağlıklı ve güvenli bir biçimde elde edilebilmesi için anket tekniği kullanılmıştır. Ankette yer alan sorular, staj çalışmalarına katılan öğrencilerin ve staj yerine ilişkin genel bilgiler ile staj süresince öğrencilerin departmanlara göre okulda aldıkları kuramsal ve uygulamalı derslerden ne derecede yararlandıklarını ortaya koymak ve hipotezleri test edecek biçimde ilgili literatürden yararlanarak geliştirilmiştir. (Çetin 1990, 1994; Kozak 1999; Kuşluyan 2000; Leslie 1991; Altınay 1996). Maliyet ve zaman sınırlılığı yanında, öğrencilerin kolay cevaplamaları gibi kolaylıkları nedeniyle bu yöntem tercih edilmiştir.

Araştırmanın ana kültisini, araştırma yapıldığı dönemde staj yapmış 2., 3., ve 4. sınıf öğrencilerinin tümünü kapsayan 115 kişi oluşturmaktadır. Birinci sınıf öğrencileri staj yapmadıkları için, ana külte kapsamına alınmamışlardır. Ana kütle oluşturulan öğrenci sayısının çok fazla olmaması ve öğrencilere ulaşmada herhangi bir sınırlılık olmaması dolayısıyla tam sayım yöntemine başvurulmuştur.

Araştırmada gerekli verilerin elde edilebilmesi için kullanılan anketler, araştırmacının amacına uygun bir biçimde araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Araştırmada kullanılan soru formu, bu konudaki literatür taraması (Çetin 1990, 1994; Kozak 1999; Kuşluyan 2000; Leslie 1991; Altınay 1996) yapıldıktan sonra hazırlanmıştır. Anketin hazırlanma aşamasında farklı sınıflardan 25'er olmak üzere toplam 75 öğrenci üzerinde pilot araştırma yapılmıştır. Bu uygulama sonucunda bazı soruların şekli, bazı soruların içeriği değiştirilmiş ve bazı yeni sorular eklenmiştir. Bir süre sonra, geliştirilen yeni anket ön test yapılmak üzere farklı sınıflardan 66 öğrenci üzerinde yeniden uygulanmıştır. Bu aşamada hiçbir sorunla karşılaşmadığı için, araştırmada bu anket

formu kullanılmıştır. Anket formunda stajyere, staj yerine ve staj uygulamalarına ilişkin 16 kapalı ve 6 açık uçlu olmak üzere 22 soru yer almaktadır. Araştırma, 2004-2005 Akademik yılında, öğrencilerin yeni döneme başlamalarından hemen sonra gerçekleştirilmiştir. Anketler, öğrencilere elden ve sınıflarda topluca dağıtılmış, araştırmanın amacı açıklanmış, anketlerin doldurulması ile ilgili gerekli açıklamalar yapılmış, bu kapsamda öğrencilerden gelen sorular yanıtlanmış ve anketler araştırmacı gözetiminde doldurulduktan sonra toplanmıştır. Araştırmanın uygulanma sürecinde önemli bir sorunla karşılaşmamıştır.

Anketler toplandıktan sonra, anket formundaki sorular kodlanmış, kodlanan bilgiler, SPSS (10.1 versiyonu) programı kullanılarak hesaplanmıştır. Anketteki kişisel ve işletmeye ait genel bulgular, yüzdesel gösterimle yer almıştır. Bu sorulara ait yorumlar, çizelgelerde görülen yüzdelere dayanılarak yapılmıştır.

Verilerin nominal düzeyde olması nedeniyle, analizlerde ki-kare tekniğinden yararlanılmıştır. Verilerin bu yöntemle toplanmış olması araştırmada daha derin ilişkilerin aranmasında önemli bir sınırlılık oluşturmuştur. Analizler %95 güvenilirlik düzeyi ve ,05 önem düzeyinde test edilmiştir.

Araştırmanın amacı öncelikle, öğrenci stajlarında yararlanan derslerin neler olduğunun belirlenmesidir. İkincil amaç ise, bu derslerin öğrencilerin sınıfı, cinsiyeti, çalışma statüsü, otelin yıldızı ve staj süresi gibi genel faktörlere ve çalışılan departmanlara bağlı olarak bir farklılaşma gösterip göstermediğinin test edilmesidir. Bu nedenle araştırmada aşağıdaki hipotezlerin test edilmesine karar verilmiştir.

$H_1/H_0 =$ Genel Bilgiler (sınıf, cinsiyet, otelin yıldızı, stajyerin statüsü ve staj süresi) ile stajlarda yararlanan derslere ilişkin bulgular arasında anlamlı bir ilişki var/yoktur.

$H_2/H_0 =$ Çalışılan Departman ile stajlarda yararlanan derslere ilişkin bulgular arasında anlamlı bir ilişki var/yoktur.

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, araştırmaya ait genel bilgiler, öğrencilerin staj süresince yararlandıkları derslere ilişkin bilgiler ve hipotezlerin test edilmesiyle ilgili sonuçlara yer verilmektedir.

Genel Bilgilerle İlgili Bulgular

Tablo 2'deki bulgular, stajyerlerin % 46'sının son sınıf, % 25,2'sinin üçüncü sınıf ve %22,6'sının ikinci sınıf öğrencileri olduklarını göstermektedir. Stajyerlerin %30,4'ünü kız öğrenciler oluşturmaktadır.

Tablo 2, Araştırma ile ilgili genel bulgular

	n	%
Öğrencinin devam ettiği sınıf		
1. Sınıf	1	0,9
2. Sınıf	26	22,6
3. Sınıf	29	25,2
4. Sınıf	53	46,1
Eksik Veri	6	5,2
Toplam	115	100,0
Öğrencinin Cinsiyeti		
Kız	35	30,4
Erkek	74	64,3
Eksik Veri	6	5,2
Toplam	115	100,0
Staj Yapılan Otelin Yıldız Durumu		
İki Yıldızlı	2	2,5
Üç Yıldızlı	10	12,3
Dört Yıldızlı	29	35,8
Beş Yıldızlı	40	49,4
Toplam	81	100,0
Stajın Süresi		
1 ay	2	2,6
2 ay	4	5,3
3 ay	5	6,6
4 ay ve üzeri	65	85,5
Toplam	76	100,0
Staj Çalışması Yapılan Departman		
Ön Büro	60	41,6
Restoran	28	19,4
Katlar	11	7,6
Bar	16	11,2
Satın Alma	2	1,3
Muhasebe	4	2,8
Mutfak	5	3,5
Depo	2	1,4
Diğer	16	11,2
Toplam	144	100,0
* Birden çok seçenek işaretlenmiştir.		
Stajyerin İş Yeri Statüsü		
Bölüm Şefi	15	13,0
Şef Yardımcısı	7	6,1
Bölüm Çalışanı	79	68,7
Diğer	12	10,4
Eksik Veri	2	1,7
Toplam	115	100,0

Yüksekokul öğrenci cinsiyet dağılımında da kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranı yaklaşık %32'dir. Araştırmaya katılan öğrencilerin %49,4'ü 5 yıldızlı, yaklaşık %36'sı 4 yıldızlı ve %12,3'ü 3 yıldızlı kent içi veya tatil merkezi otellerinde staj çalışması yapmışlardır. Öğrencilerin staj çalışması yaptıkları

işletmeler kuramsal eğitimi bütünleme açısından amaca uygundur. Tablo 2'de, staj çalışmalarını otellerde yapan öğrencilerin %41,6'sı resepsiyon-ön büro, %19,4'ü restoran, %11,2'si bar, %7,6'sı kat hizmetleri ve %11,2'si diğer tanımlaması içerisinde yer alan animatör, sağlık kulübü vb. birimlerde çalıştıkları görülmektedir. Söz konusu birimler, okul eğitimini pekiştirme açısından uygun ise de, özellikle daha önce staj çalışmalarına katılan öğrencilerin, süpervizör/yönetici stajı yapmış olmaları bekleniyordu. Stajyerlerin %68,7'si bölüm çalışanı, %13'ü bölüm şefi ve yaklaşık %6'sı şef yardımcısı statüsündedir. Araştırma kapsamında elde edilen bilgilerden staj çalışmalarına katılan öğrencilerin %76 sınıf sektöründe daha önce çalışmış olmalarına rağmen bir üst statüde staj yapmadıkları saptanmıştır.

Staj Süresince Yararlanılan Derslere İlişkin Bulgular

Bu bölümde, öğrencilerin stajları süresince en çok yararlandıkları derslere ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 3'de, stajyerlerin en çok, Bilgi İşlem Teknolojileri (Bilgisayar) (%9,29), Resepsiyon-Ön Büro Yönetimi (%8,53), Yiyecek-İçecek Yönetimi II (%7,16), Yabancı Dil (%6,70), Muhasebe (%6,09), Sosyal Psikoloji (%5,64), Turizme Giriş, Seyahat Acenteliği ve Tur Operatörlüğü ile İşletme Yönetimi (%4,87), Personel Yönetimi ve Pazarlama (%4,26) derslerinden yararlandıkları görülmektedir. Stajyerlerin en az yararlandıkları dersler ise, Türk Vergi Sistemi ve Uygulamaları (%0,15), Fiziksel Planlama ile Turizm Mevzuatı (%0,60) ve Finansman (%1,06) dır. Daha önce benzer amaçla yapılmış bir araştırma sonuçları yukarıdaki bulguları desteklemektedir. Şöyle ki, öğrenciler stajları süresince, sırasıyla Yabancı Dil, Resepsiyon-Ön Büro Yönetimi, Yiyecek-İçecek Yönetimi II ve I, Kat Hizmetleri Yönetimi, Muhasebe, Turizme Giriş, Sosyal Psikoloji derslerinden daha çok; Halkla İlişkiler, Turizm Pazarlaması ve Satış Geliştirme ile İstatistik derslerinden ise, en az yararlandıklarını ifade etmişlerdir (Çetin,1995: 84). Stajyerlerin, zaman içerisinde yararlandıkları derslerin benzer olması, çalıştıkları departmanlardan kaynaklanabilir.

Hipotez Sonuçları

Bu bölümde, staj uygulama çalışmalarına katılan öğrencilerin sınıf, cinsiyet, işyeri statüsü, çalışma süresi ve otelin yıldızına göre dağılımı ile hangi derslerden daha çok yararlandıklarına ilişkin her bir değişken arasında ilişki bulunup bulunmadığı (0,05) anlamlılık düzeyinde Ki-Kare analizi ile test edilmiştir. Test sonuçları Tablo 4'de yer almaktadır.

Tablo 3. Staj süresince yararlanan dersler

	n	%
Genel Ekonomi	19	2,89
İşletme Yönetimi	32	4,87
Sosyal Psikoloji	37	5,64
Kat Hizmetleri Yönetimi	21	3,20
Konaklama İşletmeleri Yönetimi	22	3,35
Muhasebe	40	6,09
Hukuk	18	2,74
Yiyecek-İçecek Yönetimi I	20	3,04
Pazarlama	28	4,26
Finans	7	1,06
Bilgisayar	61	9,29
Seyahat Acenteliği ve Tur Operatörlüğü	32	4,87
Personel Yönetim	28	4,26
Turizm Politikası	11	1,67
Fiziksel Planlama	4	0,60
Türk Vergi Sistemi ve Uygulamalar	1	0,15
İş Etüdü	9	1,37
Halkla İlişkiler	26	3,96
Anadolu Medeniyetleri ve Turizm Coğrafyası	27	4,11
Turizme Giriş	32	4,87
Yiyecek-İçecek Yönetimi II	47	7,16
Konaklama İşletmeleri Yönetimi	30	4,57
Resepsiyon-Ön Büro	56	8,53
Turizm Mevzuatı	4	0,60
Yabancı Dil	44	6,70
Toplam	656	100

* Birden çok seçenek işaretlenmiştir.

Staj çalışmaları kapsamında öğrencilerin sınıflara göre dağılımı ile Sosyal Psikoloji (1. sınıf), İnsan Kaynakları Yönetimi (3. sınıf), Turizm Coğrafyası (3. sınıf) ve Yiyecek-İçecek Yönetimi II (2. sınıf) dersleri arasında ($p < 0,05$) anlamlı bir ilişkinin varlığı ortaya çıkmıştır. Diğer bir deyişle, öğrenciler yukarıda sözü edilen derslerden elde ettikleri bilgi ve deneyimleri, staj çalışmaları süresince daha çok kullandıklarını belirtmektedirler. Tablo 2'den hatırlanacağı gibi, staj çalışmalarına katılan öğrencilerin %46,1'i son sınıf ve %25,2'si 3. sınıf oldukları için yukarıda belirtilen dersleri almışlardır. Stajyerin sınıfı ile staj süresince yararlanan derslere ilişkin bulgular arasında anlamlı bir ilişki vardır. Bu kriterde H_1 kabul edilmiştir.

Öğrencilerin cinsiyeti ile Kat Hizmetleri Yönetimi (1. sınıf) dersinde öğrendikleri bilgi ve deneyimlerin staj süresince yararlı olduğunu gösteren ($p < 0,05$) anlamlı bir ilişkinin varlığı ortaya çıkmıştır. Grant (1968), hemen her toplumda kadının "eş" ve "annelik" rollerinin öncelik kazandığını ve kadınlara meslek hayatlarında bu rollerle çakışmayacak hatta onların uzantısı sayılan mesleklerin (öğretmenlik, hemşirelik, sekreterlik ve hizmet sektörü

ile ilgili işler) toplum tarafından uygun görüldüğünü ifade etmektedir (Çetin 1987:32). Bu açıdan bakıldığında, kat hizmetleri kapsamındaki birçok iş, "kadınsı işler" arasında sayıldığından (Akoğlan Kozak 1996:) böyle bir bulgu ortaya çıkmış olabilir. Dolayısıyla, stajyerin cinsiyeti ile yararlanan derslere ilişkin bulgular arasında anlamlı bir ilişkinin varlığından söz edilebilir. Bu kriterde H_1 kabul edilmiştir.

Otelin yıldızı ile Seyahat Acenteliği ve Tur Operatörlüğü, Verimlilik Yönetimi, Yiyecek-İçecek Yönetimi II ve Resepsiyon-Ön Büro Yönetimi derslerinin staj süresince yararlı olduğu ($p < 0,05$) ortaya çıkmıştır. Araştırma kapsamındaki öğrencilerin %49,4'ü beş %0,36'sı dört yıldızlı otellerde çalışmışlardır. Öğrenciler dört yıl süresince, yani sekiz dönem bilgisayar kullanımı dersleri, 2. sınıfta Resepsiyon-Ön Büro Yönetimi, Seyahat Acenteliği ve Tur Operatörlüğü derslerini, üç. ve dört sınıflarda ise, Biletleme, Fidelio, Galileo gibi dersler okumuşlardır. İkinci sınıfta öğrenciler, ilk dönem Yiyecek-İçecek Yönetimi I (Mutfak) ve 2. dönemde Yiyecek-İçecek Yönetimi II (Restoran Bar Yönetimi) derslerini okumaktadırlar. Böylece öğrenciler dört ve beş yıldızlı otellerde çalışabilmek için gerekli bilgi ve deneyimlere sahip oldukları için bu tür otellerde rahatlıkla çalışabilmektedirler. Tablo 1'den hatırlanacağı gibi, öğrencilerin % 41,6'sı ön büro, % 19,4'ü restoran, % 11,2'si bar, % 7,6'sı kat hizmetleri bölümlerinde çalışmışlardır. Otelin yıldızı ile staj süresince yararlanan derslere ilişkin bulgular arasında anlamlı bir ilişki vardır. Bu kriterde H_1 kabul edilmiştir.

Staj süresi ile dersler arasında ($p > 0,05$) herhangi bir anlamlı ilişkinin varlığı ortaya çıkmamıştır. Staj süresinin, edinilen bilgilerin daha sıklıkla kullanılması için gerekli bir kriter olarak görülmediği daha önceki araştırmalarda ortaya koyulmuştu. Dolayısıyla, staj süresi ile stajlarda yararlanan derslere ilişkin bulgular arasında anlamlı bir ilişkinin olmaması kendi içinde tutarlılık göstermektedir. Bu kriterde H_0 kabul edilmiştir.

Öğrencilerin stajdaki statüleri ile Muhasebe (2. ve 4. sınıf), Finansman (3. sınıf) ile Vergi Sistemi ve Uygulamaları (4. sınıf) derslerinin staj süresince yararlı olduğunu gösteren ($p < 0,05$) anlamlı bir ilişkinin varlığı ortaya çıkmıştır. Öğrenciler 2. sınıfta Genel Muhasebe, son sınıfta ise Maliyet Muhasebesi dersi görmektedirler. Öğrencilerin statüleri yükseldikçe, supervisor/yönetici adayı olarak çalışma olasılıkları artmaktadır. Statü ile staj süresince yararlanan derslere ilişkin bulgular arasında anlamlı bir ilişki vardır. Bu kriterde H_1 kabul edilmiştir.

Tablo 4, Öğrencilerin, işletmelerin özellikleri ile staj süresince yararlanılan derslere ilişkin ki-kare testi sonuçları

Dersler	Sınıfı		Cinsiyeti		Otelin Yıldızı		Süre		Statü	
	Ki-kare	Sig.	Ki-kare	Sig.	Ki-kare	Sig.	Ki-kare	Sig.	Ki-kare	Sig.
Ekonomi	,625	,891	,100	,496	1,89	,756	,570	,903	1,22	,746
İşletme	3,74	,290	,692	,276	2,65	,618	2,65	,448	,935	,817
Sosyal Psikoloji	9,44	,024	,600	,291	2,94	,567	1,69	,639	,971	,808
Kat Hizmetleri Yönetimi	5,28	,152	5,55	,020	5,58	,233	4,36	,224	3,84	,279
Konaklama İşletmeleri Yönetimi	1,69	,637	,082	,499	8,78	,067	2,23	,505	3,74	,291
Muhasebe	6,33	,096	1,09	,204	5,36	,251	1,19	,754	10,29	,016
Hukuk	3,68	,297	,100	,496	2,80	,910	3,25	,354	1,40	,705
Yiyecek-İçecek Yönetimi-I	5,75	,124	4,29	,357	7,26	,122	,778	,855	4,55	,208
Pazarlama	17,30	,001	,523	,319	,995	,911	4,71	,174	7,41	,060
Finansman	6,98	,073	,554	,415	1,52	,822	2,48	,478	19,04	,000
Bilgisayar	3,50	,320	1,25	,181	8,74	,076	3,26	,352	1,39	,706
Sey, Acen, Tur Operatörlüğü	3,33	,343	,475	,328	28,16	,000	2,65	,448	5,18	,159
İnsan Kaynakları Yönetimi	7,81	,050	,156	,443	,714	,950	2,99	,392	2,94	,400
Turizm Planlama ve Politikası	3,78	,286	,002	,615	2,68	,611	,763	,858	4,06	,255
Turizm İşl. Fiziksel Planlama	,051	,997	,112	,604	,257	,642	,763	,858	1,98	,576
Türk Vergi Sistemi ve Uygulamaları	1,10	,775	,491	,673	,478	,976	4,36	,224	9,17	,027
Verimlilik Yönetimi	4,68	,196	1,60	,195	11,58	,021	2,48	,478	1,45	,700
Halkla ilişkiler	4,85	,183	,005	,562	2,78	,594	4,54	,209	4,42	,219
Tur, Coğrafyası	10,74	,013	,007	,568	11,48	,022	4,99	,172	1,77	,621
Turizme Giriş	1,99	,575	,475	,328	2,64	,618	1,18	,758	,017	,999
Yiyecek-İçecek Yönetimi-II	12,81	,005	,340	,356	15,26	,004	1,11	,772	1,01	,798
İşletme Yönetimi	1,09	,779	,295	,384	5,03	,284	3,89	,274	,198	,978
Resepsiyon - Ön Büro Yönetimi	3,64	,303	,470	,316	11,71	,020	4,35	,226	,624	,891
Tur, Mevzuatı	,051	,997	,564	,396	2,42	,659	,763	,858	1,98	,576
Yabancı dil	5,10	,164	6,03	,013	10,37	,035	1,53	,674	1,66	,645

Öğrencilerin Staj Süresince Çalıştıkları Departmanlar İle Yararlı Buldukları Derslere İlişkin Bulgular

Staj çalışmalarına katılan öğrencilerin çalıştıkları departmanlar ile yararlı buldukları derslere ilişkin her bir değişken arasında ilişki bulunup bulunmadığı (0,05) ve (0,01) anlamlılık düzeyinde Ki-Kare analizi ile test edilmiştir. Test sonuçları Tablo 5' de yer almaktadır.

Resepsiyon-Ön Büro departmanında çalışan öğrencilerin Bilgisayar, Verimlilik Yönetimi, Resepsiyon-Ön Büro Yönetimi ve Yabancı Dil derslerinden stajları süresince daha çok yararlandıkları dersler arasında ($p < 0,05$) anlamlı bir ilişkinin varlığıyla ortaya çıkmıştır. Bir başka anlatımla, bu bölümde çalışan öğrenciler staj çalışmaları süresince yukarıda sayılan derslerde öğrendikleri bilgi ve deneyimlerden diğer derslere göre daha çok yararlandıklarını ifade etmişlerdir. Bu bölüm için gerekli bilgiler arasında, bilgisayar kullanımı ve konu ile ilgili paket programların kullanımı yer almaktadır. Sözü edilen bilgi ve deneyimler sekiz dönemde de verilen bilgisayar derslerinden elde edilmiştir. Aynı şekilde, ön büro için gerekli kuramsal bilgi ve deneyimler

Resepsiyon-Ön Büro Yönetimi dersinde görülmektedir. Ön büro için en gerekli kriterlerden biri de, yabancı dil bil bilgisi ve konuşma deneyimine sahip olmaktır. Öğrenciler akademik eğitimlerinin ilk yılını İngilizce hazırlık sınıfı olarak geçirmektedirler. Hazırlık sınıfını izleyen dört yılda her dönemde farklı isimler altında İngilizce ve Almanca dil eğitimi verilmektedir. Öğrencilerin yabancı dil derslerinden bu bölüm için diğer derslere göre daha çok yararlanmaları beklenen bir sonuçtur. Verimlilik Yönetimi (4. sınıf) dersi kapsamında, öğrenciler işletmelerde verimli çalışma için neler yapılması gerektiğini ve işletme olanaklarının (insan, para, araç-gereç, zaman v.b.) verimli bir biçimde nasıl kullanılması gerektiğini öğrenmektedirler. Bu departmanda çalışan öğrencilerin Halkla İlişkiler dersinden de yararlanmaları bekleniyordu. Resepsiyon-Ön Büro departmanında çalışma ile staj süresince yararlanılan derslere ilişkin bulgular arasında anlamlı bir ilişki vardır. Burada H_1 kabul edilmiştir.

Restoran (Yiyecek-İçecek) departmanında çalışan öğrenciler, staj çalışmaları süresince Turizm Pazarlaması ve Politikası (4. sınıf) ile Yiyecek-İçecek Yönetimi II (2. sınıf) derslerinden daha çok yararlandıkları ($p < 0,05$) ortaya çıkmıştır. Öğrenciler restoran

Tablo 5. Öğrencilerin staj süresince çalıştıkları departmanlar ile yararlı buldukları derslere ilişkin ki-kare testi sonuçları

Dersler	Önbüro		Restoran		Housekeeping		Bar		Satınalma	
	Ki-kare	Sig.	Ki-kare	Sig.	Ki-kare	Sig.	Ki-kare	Sig.	Ki-kare	Sig.
Ekonomi	,143	,449	,101	,505	,953	,273	,050	,530	1,60	,309
İşletme	,031	,512	,650	,292	,389	,379	,841	,276	,472	,488
Sosyal Psikoloji	,164	,419	,297	,374	2,63	,102	,019	,569	,991	,450
Kat Hizmetleri Yönetimi	1,15	,203	,310	,381	23,61	,000	,456	,391	,465	,662
Konaklama İşletmeleri Yönetimi	3,10	,063	,172	,435	,013	,636	,364	,379	,492	,647
Muhasebe	1,86	,121	,516	,316	,005	,592	,569	,313	,190	,585
Hukuk	,406	,352	,178	,438	1,71	,244	,164	,511	,386	,706
Yiyecek-İçecek Yönetimi-I	,131	,455	3,46	,062	2,62	,105	,682	,304	,436	,676
Pazarlama	,358	,352	,124	,470	2,79	,100	,419	,357	,671	,564
Finansman	1,54	,198	,090	,532	3,01	,138	1,23	,333	,134	,849
Bilgisayar	10,76	,001	1,29	,179	,002	,612	,119	,468	,013	,711
Sey. Acen, Tur Operatörlüğü	,354	,350	3,18	,058	,007	,621	2,29	,108	,804	,512
İnsan Kaynakları Yönetimi	,075	,478	1,39	,177	,041	,545	3,59	,061	,671	,564
Tur, Pazar, Ve Politikası	2,23	,119	3,82	,042	,006	,709	2,01	,171	,220	,814
Tur, İşlet, Fizik, Planlama	3,92	,066	1,30	,330	,447	,660	,684	,538	,075	,930
Türk Ver. Sis. ve Uygulamaları	1,06	,487	3,21	,239	9,35	,097	,166	,858	,018	,982
Verimlilik Yönetimi	5,52	,019	,015	,633	,021	,616	,075	,827	,176	,846
Halkla İlişkiler	2,67	,079	1,34	,186	1,22	,225	,042	,529	,608	,591
Turizm Coğrafyası	,144	,437	,081	,480	,219	,484	,555	,323	,639	,578
Turizme Giriş	2,23	,099	,650	,292	,617	,347	4,31	,042	,804	,512
Yiyecek-İçecek Yönetimi-II	,184	,406	15,40	,000	,842	,273	12,06	,001	1,45	,339
İşlet, Yönetimi	,066	,483	,173	,426	,602	,325	,211	,425	,574	,462
Resepsiyon - Ön Büro	43,98	,000	,22	,102	2,41	,107	1,08	,221	2,00	,252
Turizm Mevzuatı	,930	,329	,003	,650	1,10	,340	,684	,538	,075	,930
Yabancı Dil	6,95	,007	,036	,518	,659	,320	,209	,423	1,80	,375
Dersler	Muhasebe		Mutfak		Depo		Bar			
	Ki-kare	Sig.	Ki-kare	Sig.	Ki-kare	Sig.	Ki-kare	Sig.	Ki-kare	Sig.
Ekonomi	,199	,526	1,05	,391	,412	,691	,354	,389		
İşletme	,960	,318	2,58	,137	4,72	,488	,057	,493		
Sosyal Psikoloji	,561	,397	,125	,530	,275	,550	,140	,447		
Kat Hizmetleri Yönetimi	,947	,434	1,58	,232	1,32	,338	1,99	,126		
Konaklama İşletmeleri Yönetimi	1,00	,415	1,65	,331	1,12	,353	6,68	,005		
Muhasebe	2,84	,126	1,83	,237	1,11	,415	6,26	,009		
Hukuk	3,59	,119	2,26	,179	,386	,706	,505	,328		
Yiyecek-İçecek Yönetimi-II	2,70	,143	1,78	,214	1,45	,324	3,41	,052		
Pazarlama	1,36	,316	,064	,638	,671	,564	,078	,479		
Finansman	,274	,772	,345	,722	6,73	,121	,016	,599		
Bilgisayar	,737	,372	,412	,424	,031	,711	4,93	,022		
Sey. Acen. ve Tur Operatörlüğü	1,63	,258	,178	,562	,804	,512	6,77	,010		
İnsan Kaynakları Yönetimi	1,41	,256	,064	,638	,871	,564	,500	,329		
Turizm Pazarlaması ve Politikası	,447	,660	,564	,593	,220	,814	,003	,601		
Tur. İşlet. Fiz. Planlama	,152	,864	,192	,832	,075	,930	,005	,714		
Türk Vergi Sis. ve Uygulamaları	,037	,965	,047	,956	,018	,982	2,79	,265		
Verimlilik Yönetimi	9,99	,031	7,32	,050	,176	,846	,094	,556		
Halkla ilişkiler	,009	,654	,853	,324	,608	,591	,927	,243		
Turizm Coğrafyası	1,55	,241	,746	,343	,639	,678	3,66	,051		
Turizme Giriş	,022	,682	,178	,562	,472	,488	,500	,324		
Yiyecek-İçecek Yönetimi-II	1,90	,194	3,17	,095	,059	,661	10,44	,001		
İşletme Yönetimi	,005	,714	,485	,400	,574	,462	,000	,582		
Resepsiyon ve Ön büro	,000	,684	1,82	,187	,000	,473	8,56	,003		
Turizm Mevzuatı	,152	,864	4,14	,168	,075	,930	1,17	,286		
Yabancı Dil	,227	,502	,004	,643	1,80	,375	,200	,406		

departmanı için gerekli bilgi ve deneyimi Yiyecek-İçecek Yönetimi I ve II derslerinde kazanmaktadır. Turizm Pazarlaması dersinde elde edilen bilgiler, öğrencilerin konuklarla ne şekilde iletişim kurmaları ve ürünleri pazarlamaları bakımından yararlı olduğu anlaşılmaktadır. Restoran (Yiyecek-İçecek) departmanında çalışma ile staj süresince yararlanılan derslere ilişkin bulgular arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmış ve H_1 kabul edilmiştir.

Kat Hizmetleri Yönetimi (Housekeeping) departmanında çalışan öğrenciler, Kat Hizmetleri Yönetimi dersinin staj çalışmaları süresince yararlı olduğu anlaşılmaktadır ($p < 0,05$). Öğrenciler staj çalışmaları süresince bu dersten edindikleri bilgi ve deneyimlerden diğer derslere göre daha çok yararlandıklarını belirtmişlerdir. Kat hizmetleri departmanında çalışma ile staj süresince yararlanılan derslere ilişkin bulgular arasında anlamlı bir ilişki dolayısıyla H_1 kabul edilmiştir.

Bar (Yiyecek-İçecek) departmanında çalışma ile, Yiyecek-İçecek Yönetimi II dersi arasında ($p < 0,05$) anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bar departmanında çalışan öğrenciler staj çalışmaları süresince okulda edindikleri bilgi ve deneyimlerden staj süresince diğer derslere göre daha çok yararlandıklarını belirtmişlerdir. Bar (Yiyecek-İçecek) departmanında çalışma ile staj süresince yararlanılan derslere ilişkin bulgular arasında anlamlı bir ilişkiye bağlı olarak H_1 kabul edilmiştir.

Satınalma bölümünde çalışma ile yararlanılan dersler arasında ($p > 0,05$) herhangi bir anlamlı ilişki bulunmamıştır. Satınalma bölümünde çalışan öğrenciler staj çalışmaları süresince herhangi bir dersten yararlanmadıklarını belirtmektedirler. Oysa, Yiyecek-İçecek Yönetimi I dersi içerisinde satınalma konusu geniş bir biçimde yer almaktadır. Bu staj döneminde satınalma bölümünde çok az öğrencinin çalışmış olması, sonucun bu şekilde ortaya çıkmasına neden olabilir (H_0 kabul).

Muhasebe departmanında çalışma ile Verimlilik Yönetimi dersi arasında ($p < 0,05$) anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Muhasebe departmanında çalışan öğrenciler stajları süresince Verimlilik Yönetimi dersinden yararlandıklarını ifade etmektedirler. Bu bölümlerde çalışan öğrencilerin stajları süresince öğretim programında yer alan Genel Muhasebe ve Konaklama İşletmelerinde Maliyet Muhasebesi derslerinden daha çok yararlanmaları bekleniyordu. Muhasebe departmanında çalışma ile staj süresince yararlanılan derslere ilişkin bulgular arasında bu anlamlı ilişki nedeniyle H_1 kabul edilmiştir.

Mutfak departmanında çalışma ile Verimlilik Yönetimi dersi arasında ($p < 0,05$) anlamlı bir ilişki vardır.

Mutfak departmanında çalışan öğrenciler staj çalışmaları süresince Verimlilik Yönetimi dersinden yararlandıklarını ifade etmektedirler. Bu bölümlerde çalışan öğrencilerin stajları süresince öğretim programında yer alan Yiyecek-İçecek Yönetimi I dersinden daha çok yararlanmaları beklenirdi.

Depo departmanında çalışma ile yararlanılan dersler arasında ($p > 0,05$) güven düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Depo departmanında çalışan öğrenciler, staj çalışmaları süresince herhangi bir dersten yararlanmadıklarını belirtmektedirler. Oysa, Yiyecek-İçecek Yönetimi I dersi içerisinde Depo konusu geniş bir biçimde verilmektedir. Staj çalışmaları süresince depo bölümünde yalnızca iki öğrencinin çalışmış olması, sonucun bu şekilde ortaya çıkmasına neden olabilir.

Bar (Yiyecek-İçecek) departmanında çalışma ile öğrencilerin staj çalışmaları süresince Konaklama İşletmeleri Yönetimi, Muhasebe, Bilgisayar, Seyahat Acenteliği ve Tur Operatörlüğü, Yiyecek-İçecek Yönetimi II ve Resepsiyon-Ön Büro Yönetimi dersleri arasında ($p < 0,05$) güven düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bar departmanında staj çalışmalarına katılan öğrenciler, yukarıda adı geçen derslerden öğrenimleri süresince edindikleri bilgi ve deneyimleri kullandıklarını ifade etmektedirler. Bar bölümünde çalışan öğrencilerin sayılan derslerden diğer derslere göre daha çok yararlanmış olmaları doğaldır. Ancak, Seyahat Acenteliği ve Tur Operatörlüğü dersi için aynı yargıya varmak güçtür.

Özetle bulgular; stajyerlerin %46'sının son sınıf, %25,2'sinin 3. sınıf ve %22,6'sının 2. sınıf öğrencileri olduklarını; %30,4'ünü kız öğrencilerin oluşturduğunu; öğrencilerin %49,4'ü beş yıldızlı, yaklaşık %36'sı dört yıldızlı ve %12,3'ü üç yıldızlı otellerde ve %41,6'sı resepsiyon ön büro, %19,4'ü restoran, %11,2'si bar, %7,6'sı kat hizmetleri ve %11,2'si diğer birimlerde %68,7'si bölüm çalışanı, % 13'ü bölüm şefi ve yaklaşık %6'sı şef yardımcısı statüsünde staj çalışması yaptıklarını ortaya koymaktadır.

Stajyerler sırasıyla en çok, Bilgisayar, Resepsiyon-Ön Büro Yönetimi, Yiyecek-İçecek Yönetimi II, Yabancı Dil, Muhasebe, Sosyal Psikoloji, Turizme Giriş, Seyahat Acenteliği ve Tur Operatörlüğü ile İşletme Yönetimi, Personel Yönetimi ve Pazarlama derslerinden; en az ise, Türk Vergi Sistemi ve Uygulamaları, Fiziksel Planlama, Turizm Mevzuatı ve Finansman derslerinden yararlanmışlardır.

Birinci hipotezde belirtildiği gibi, genel bilgiler ile staj çalışmaları süresince yararlanılan derslere ilişkin bulgular arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Şöyle ki, öğrencilerin sınıflara, statülerine ve cinsiyetlerine göre dağılımları ile çalıştıkları otelin yıldız-

zı ile yararlandıkları dersler arasında anlamlı bir ilişki bulunurken, staj süresi ile aynı yönde bir ilişki bulunamamıştır. Staj çalışmaları kapsamında öğrencilerin sınıflara göre dağılımı ile Sosyal Psikoloji, İnsan Kaynakları Yönetimi, Turizm Coğrafyası ve Anadolu Medeniyetleri ile Yiyecek-İçecek Yönetimi II dersleri arasında; öğrencilerin cinsiyeti ile Kat Hizmetleri Yönetimi dersi arasında; otelin yıldızı ile Seyahat Acenteliği ve Tur Operatörlüğü, Verimlilik Yönetimi, Yiyecek-İçecek Yönetimi II, Resepsiyon-Ön Büro Yönetimi dersleri arasında; öğrencilerin statüleri ile Muhasebe, Finansman ve Türk Vergi Sistemleri ve Uygulamaları dersleri arasında ($p<0,05$) anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Staj süresi ile öğrencilerin gördükleri dersler arasında ise, herhangi bir ilişki bulunamamıştır.

İkinci hipotezde de belirtildiği gibi, çalışılan departman ile staj çalışmaları süresince yararlanılan derslere ilişkin bulgular arasında (0,05) anlamlı bir ilişkinin varlığı söz konusudur. Şöyle ki, resepsiyon-ön büro departmanında çalışan öğrencilerin, Bilgisayar, Verimlilik Yönetimi, Resepsiyon-Ön Büro Yönetimi, Yabancı Dil derslerinden; restoran departmanında çalışan öğrencilerin, Turizm Pazarlaması ve Politikası dersi ile Yiyecek-İçecek Yönetimi II derslerinden; kat hizmetleri departmanında çalışan öğrencilerin Kat Hizmetleri Yönetimi dersinden; muhasebe ve mutfak departmanlarında çalışan öğrencilerin Verimlilik Yönetimi; bar departmanında çalışan öğrencilerin Konaklama İşletmeleri Yönetimi, Muhasebe, Bilgisayar, Seyahat Acenteliği ve Tur Operatörlüğü, Yiyecek-İçecek Yönetimi II ve Resepsiyon-Ön Büro Yönetimi derslerinden stajda yararlandıkları ($p<0,05$) ortaya çıkmıştır. Ancak, satınalma ve depo departmanlarında çalışan öğrencilerin bu derslerden herhangi birinden yararlandıklarını gösteren ilişki sonucuna ulaşamamıştır.

SONUÇ

Staj çalışmaları, eğitim-öğretim programının bütünleyici bir parçasıdır. Staj çalışmalarına katılan öğrenciler, akademik ortamda kazandıkları bilgi ve becerileri gerçek yaşam ortamında pekiştirme olanağına sahip olabilirler. Ayrıca, sektördeki yeni gelişmeleri, ilgili teknolojinin kullanımını ve farklı işyerlerini tanıma şansı bulabilirler. Bu konuda yapılan araştırmalar, eğitimcilere öğrencilerin staj çalışmaları süresince hangi derslerden daha çok yararlandıklarını, hangilerinden en az yararlandıklarını, hangi konuların ilgili ders içeriklerine eklenmesi ve ne gibi yeni derslerin eğitim-öğretim programına alınması gerektiğine ilişkin önerileri yapabilmelerine olanak vermektedir. Bu şekilde hazırlanan programlar,

öğrencilerin mezuniyetten sonra sektörde çalışma olasılığını arttırabilir.

Literatür taraması sonucunda elde edilen bulguların genellikle, stajın nasıl algılandığı, stajdan elde edilen kazanımlar, stajda karşılaşılan sorunlar üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Şöyle ki, stajyerlerin sektörü tanıma, aldıkları akademik eğitimi kısmen de olsa gerçek yaşam deneyimine dönüştürebilme, takım çalışması becerisi kazanma, tatil yapma şansı gibi olumlu kazanımlar elde ettiklerini; işe adaptasyon, iletişim kurmada güçlükler, yeterince uygulama becerisi geliştirememeye, yabancı dil, uzun çalışma saatleri, yetersiz ücret, uygun olmayan işler, stajyerin ucuz iş gücü olarak görülme, stajda verilen eğitimin yetersizliği, yönetici ve süpervizör deneyimi kazanma fırsatlarının sınırlılığı gibi olumsuz durumlarla karşılaştıklarını göstermiştir. Öğrencilerin stajda karşılaştıkları olumsuzluklar nedeniyle, sektörde kariyer yapma yönünde motivasyonlarının düştüğü ve sektörde çalışmaya sıcak bakmadıkları belirlenmiştir. Araştırmacılar, söz konusu olumsuz durumların giderilebilmesi için, stajın kontrolü, stajyerlerin hak ve sorumluluklarının belirlenmesi, stajyerlere ucuz iş gücü olarak değil öğrenmeyi amaçlayan kişiler olarak bakılması gereği, yönetici süpervizör eğitimi verilmesi, rotasyon uygulamasına gidilmesi gibi okul-sektör işbirliği ile giderilebilecek önerilerde bulunmuşlardır (Kuşluvan 2000: 262; Christou 1999: 690; Çetin 1994: 87).

Eğitim-öğretim süresince alınan derslerin stajyerler tarafından ne derecede etkili olduğuna ilişkin çok az araştırma mevcuttur (Leslie 1999; Leslie ve Richardson 2000; Çetin 1990 1994; Barron 1999). Özellikle stajyerlerin çalıştıkları departmanlara göre teorik ve uygulamalı olarak okuldan aldıkları derslerden staj çalışmaları süresince ne derecede yararlandıklarını gösteren araştırmalar sınırlı sayıdadır (Çetin 1990, 1994; Leslie 1999 ; Christou1999). Araştırma, söz konusu boşluğu doldurmak amacıyla yapılmıştır.

Bu araştırmada, stajyerlerin stajları süresince en çok, Bilgisayar, Resepsiyon-Ön Büro Yönetimi, Yiyecek-İçecek Yönetimi II, Yabancı Dil ve Muhasebe derslerinden; en az ise, Türk Vergi Sistemi ve Uygulamaları; Fiziksel Planlama, Turizm Mevzuatı ve Finansman derslerinden yararlandıkları saptanmıştır. Bu sonuç, daha önce benzer amaçla yapılmış bir araştırma bulguları ile paralellik göstermektedir (Çetin 1995: 84).

Öğrencilerin sınıflara, statülerine ve cinsiyetlerine göre dağılımları ile çalıştıkları otelin yıldızı ile yararlandıkları dersler arasında ($p<0,05$) anlamlı bir ilişki bulunduğ; staj süresi ile öğrencilerin gör-

dükleri dersler arasında ise, anlamlı bir ilişki bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Resepsiyon-ön büro, restoran ve bar, kat hizmetleri, muhasebe ve mutfak ile staj çalışmaları süresince yararlanılan derslere ilişkin bulgular arasında ($p<0,05$) anlamlı bir ilişkinin bulunduğu; satınalma ve depo departmanında çalışma ile staj süresince yararlanılan dersler arasında ise, anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Araştırma bulguları, öğrencilerin akademik eğitimde elde ettikleri kuramsal ve uygulamalı bilgileri staj süresince kullandıklarını, öğrencilerin aldıkları eğitimle uyumlu işlerde ve statülerde kısmen çalıştıklarını, staj süresince genelde çalıştıkları bölümle uyumlu derslerden yararlandıklarını, stajdan elde ettikleri bilgi ve deneyimle okul eğitiminin daha iyi pekiştirdiğini, sektörü daha iyi tanıdıklarını ve okul sonrasında iş ve iş yeri seçimi yaparken bu konularda bilgi ve deneyim sahibi oldukları için doğru tercihler yapabileceklerini ortaya koymuştur.

Araştırma sonucunda aşağıdaki öneriler getirilebilir:

1. Yabancı dil eğitimine daha çok ağırlık verilmesi,
2. Kuramsal derslerin uygulama ile ilişkilendirilmesi,
3. Uygulamalı derslerin, uzman kişiler denetiminde uygun ortamda yürütülmesi ve öğrencilere yönetici stajı yaptırılmasının sağlanması,
4. Otel ve seyahat acenteleri yöneticilerinin güncel bilgisayar ortamında paket program kullanımını tercih etmeleri,
5. İletişim teknolojileri ile ilgili bir dersin eğitim-öğretim programına eklenmesi,
6. Sektör gereksinimleri göz önünde tutularak eğitim programlarında seçmeli derslere daha çok yer verilmesi,
7. Staj çalışmalarının kontrol edilmesi ve
8. Staj öncesinde, staj çalışmasına ilk kez katılacak öğrencilerin bilgilendirilmesi.

Yapılan araştırma aynı düzey yüksekokullar için bir örnektir. Diğer denk okullar tarafından benzer araştırmaların yapılarak sonuçlarının paylaşılması önerilebilir. Aynı amaçla sektör beklentileri ve önerilerine ilişkin daha kapsamlı bir araştırma yapılabilir. Ulusal staj koordinatörlüğü kurulabileceği varsayımdan hareketle bu konuda neler yapılabileceği araştırılabilir. Ayrıca, uluslararası staj programları için öğrencileri yönlendirme ve yurtdışı stajlarını organize etme amacıyla bir kuruluş yaşama geçirilebilir mi? sorusuna yanıt bulmak ama-

cıyla araştırmalar yapılabilir. Yine bu amaçla denk okulların eğitim-öğretim programları arasında bir denklik kurulup kurulamayacağı araştırılabilir.

KAYNAKÇA

- Akoğlan Kozak, M. (1996). Konaklama Endüstrisinde Kadın Yöneticilerin Yönetmel Davranışları ve Etkinlik Algılamaları Üzerine Bir Araştırma. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Eğitim Programı, *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Ankara.
- Akoğlan, M ve Okumuş F. (1991). Stajyer Öğrenci Sorunları ve Bu Konuda Bir Anket Çalışması, *Anatolia Aylık Turizm, Çevre ve Kültür Dergisi*, 2/19-20,32-33.
- Altınay, M. (1996). Turizm Öğrencilerinin Stajdan Beklentileri ve Doğu Akdeniz Üniversitesi Örneği, *Turizmde Seçme Makaleler*, İstanbul:TUGEV, 26: 1-13.
- Arseven, A. (1993). *Alan Araştırma Yöntemi*. Ankara: Kadioğlu Matbaası.
- Ary, D. Jacobs L. C. ve Razavieh A. (1979). *Introduction To Research In Education*. ABD: 2. Baskı, Holt, Rinehart ve Wiston Publishing.
- Chan B., Chan, E. ve Qu H. (2000). A Comparative Analysis Of Changing Job Selection Attitudes Of Hotel Students Before And After Internship In Hong Kong An Mainlanf China PRC. İçinde C.C.B. Mok ve A.L. DeFranco (Editörler). *Advances In Hospitality and Tourism Research* (ss.,436-438) Vol. 5. Huston: Huston Üniversitesi.
- Christou, E. S. (1999). Hospitality Management Education In Greece: An Exploratory Study, *Tourism Management*, 20(6), 683-691.
- Çakır, İ. (1998). Türkiye’de Lisans Düzeyi Turizm Eğitiminde Staj Sorunları ve Çözüm Önerileri, *Ulusal I. Turizm Sempozyumu*, Eğridir: Süleyman Demirel Üniversitesi Meslek Yüksekokulu 178-196.
- Çetin, Ş. (1987). Turizm Eğitimi ve Turizm Eğitimi Gören Elemanların İstihdam Sorunları (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*), Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çetin, Ş. (1990). Staj Uygulamasına İlişkin Sorunlar, *1989 Turizminin Genel Değerlendirilmesi ve 1990’dan Beklentiler Sempozyumu*. Aydın: Dokuz Eylül Üniversitesi Aydın TİOYO.
- Çetin, Ş. (1995). ME. Ü. TİOYO Öğrencilerinin Genel Profili ve Eğitim-Öğretim Sorunları, İçinde *Turizm Eğitiminde Uygulama Sorunları Seminer ve Atölye Çalışması* (ss.485-493), İstanbul: TUGEV Yayını no: 35,
- Çetin, Ş. (1999). Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Eğitimi Alan Elemanların İstihdam Sorunları. *Yayımlanmamış Takip Araştırması*, Mersin.
- Gökdeniz A., Çeken H. ve Erdem, B. (2002). Okul-Sektör İşbirliği Çerçevesinde Stajdan Beklentiler, Sorunlar ve Çözüm Önerilerine Yönelik Bir Uygulama. İçinde *Turizm Eğitimi Konferans-Workshop* (ss.343-367). Ankara:T.C. Turizm Bakanlığı Turizm Eğitimi Genel Müdürlüğü.
- Hacıoğlu, N. ((1989). *Türkiye’de Turizm Eğitimi*. Balıkesir:Uludağ Üniversitesi Balıkesir Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu Yayını.
- Kaptan, S. (1977). *Bilimsel Araştırma Teknikleri*. Ankara: 2. Baskı, Tekışık Matbaası ve Rehber Yayınevi.
- Karasar, N. (1984). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: 2. Baskı, Hacettepe-Taş Kitapçılık Ltd. Şti.

- Kozak, A. M. (1999). Eskişehir Meslek Yüksekokulu Öğrenci Stajları Üzerine Bir Araştırma: Turizm-Otelcilik ile Diğer Programların Karşılaştırılması, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 10: 37-44.
- Kocaoğlu, B. (1995). Yönetmel Beceri Geliştirmede Uygulamalı Eğitimin Önemi. İçinde, *Turizm Eğitiminde Uygulama Sorunları Seminer ve Atölye Çalışması* (ss. 117-121), TUGEV, No: 35.
- Kuşlivan S., Kuşlivan Z. ve Eren D. (2003). Undergraduate Tourism Students' Satisfaction With Student Work Experience And Its Impact On Their Future Career Intentions: A Case Study Managing. İçinde S. Kuşlivan (Editör), *Employee attitudes and Behaviors in the Tourism and Hospitality Industry*, (ss.135-151), New York: Nova Science Publishers, Inc.
- Küçüktopuzlu, K. F. (2002). Turizm Eğitimi Veren Yüksekokulların Staj Programlarında Eşgüdüm Sağlanması ve Çözüm Önerileri. İçinde *Turizm Eğitimi Konferans-Workshop* (ss. 335-341), Ankara: T. C. Turizm Bakanlığı Turizm Eğitimi Genel Müdürlüğü.
- Leslie, D. (1991). The Hospitality Industry, Industrial Placement and Personnel Management, *Service Industry Journal*, 11(1): 63-74.
- Leslie, D. (1994). TQM and Student Work Experience (SWE), *Quality Assurance In Education*, 2(3): 26-32.
- Leslie, D. ve Richardson, A. (2000). Tourism and Cooperative Education in UK Undergraduate Courses: Are The Benefits Being Realised? *Tourism Management*, 21 (5): 489-498.
- Lundberg E. D. (1980). *The Management of People In Hotels, Restaurants and Clubs*. Iowa: Wm.c., Brown Company Publishers, 4. Baskı.
- Sabuncuoğlu, Z. ve Tokol T. (2001). *İşletme*. Bursa: Ezgi Yayınları
- Saruhan, Şadi C. (1986). Turizm Sektöründe Personel Eğitimi Araştırması. İçinde *Turizm Yılığ* (ss,171-180), Ankara: Turizm Bankası Yayını.
- Sezgin, İ. (1988). *Turizm Sektöründe Becerili ve Teknik İşgücünün Yetiştirilmesi*, Tebliğ, Ankara.
- Tokal, T.(1989). *Pazarlama Araştırması*. Bursa: Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.
- Turizm Bankası A. Ş. (1994). *Turizm ve Otelcilik Eğitimi Araştırması*. Ankara
- Turizm Bakanlığı (1988). *Turizm İstatistikleri Bülteni*. Yayın No: 1989/22,
- Van H. ve Hubert B. (2000). The International Internship as Part of the Hospitality Management Curriculum:Combining Work Experience with International Expoure, *Hospitality & Tourism Education*, 12 (1): 6-9.
- Wish, R. J. A. (1988). Using a Review of the Literature On Internships To Develop Effective Hospitality Tecnicl Committee, *Hospitality & Tourism Educator*, (Summer/Fall), 1(2): 116-20.
- Yüksel A. Hançer M. ve Adak N. (2002). Turizm ve Konaklama Sektöründe Stajyer Yönetici Adayları:Sektöre Yönelik Beklentiler ve Sektör Performansı, İçinde *Turizm Eğitimi Konferans-Workshop* (ss. 533-544), Ankara:T,C, Turizm Bakanlığı Turizm Eğitimi Genel Müdürlüğü.
(<http://mevzuat.meb.gov.tr/html/157.html>),

Gönderilme tarihi : 04 Nisan 2005
Birinci düzeltme : 02 Mayıs 2005
İkinci düzeltme : 18 Temmuz 2005
Üçüncü düzeltme : 10 Ağustos 2005
Kabul : 22 Ağustos 2005

Yrd. Doç. Dr. Şule Çetin, Mersin Üniversitesi, Mersin Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu, Tece Kampusu, Tece, Mersin
E-posta: sule@mersin.edu.tr